

LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBA

S. Konarskio g. 35, 03123 Vilnius, tel. (8 5) 205 0640, el. p. lygybe@lygybe.lt

Lietuvos Respublikos
Vyriausybės kanceliarijai
lrvcanceliarija@lrv.lt

2025-03-07 Nr. (25)PAK-120)S-113

Lietuvos Respublikos
Vyriausybės kanceliarijos
Strateginio valdymo grupės vadovei
Daivai Žaromskytei-Rastenei
daiva.zaromskyte@lrv.lt

DĖL DEVYNIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMOS NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMO PLANO

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau – Tarnyba) susipažino su Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) programos nuostatų įgyvendinimo plano (toliau – Vyriausybės planas) projektu. Žemiau teikiame su įvairiais plano prioritetais susijusius pastebėjimus bei pasiūlymus.

Pirmiausia, remiantis ilgamete tarnybos patirtimi dirbant su savivaldos institucijomis strateginio planavimo srityje, pastebimas didelis viešojo sektoriaus darbuotojų žinių ir įgūdžių trūkumas taikyti horizontalųjį lygių galimybių principą formuojant viešąją politiką bei rengiant jos įgyvendinimo priemones. Šiuo metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM) penkiose savivaldybėse įgyvendina projektą, kuriuo siekiama įtvirtinti lygių galimybių koordinatoriaus pareigybę savivaldybėse. Siekiant didinti savivaldos savarankiškumą ir horizontalaus lygių galimybių principo užtikrinimą, siūlome prie 1.7. prioriteto¹ **įtraukti priemonę, susijusią su lygių galimybių koordinatoriaus pareigybės įdiegimu** (pasibaigus šiuo metu SADM vykdomam projektui) visose savivaldybėse – bent jau kaip laikiną priemonę, kol savivaldybių administracijos įgaus daugiau žinių apie lygių galimybių integravimą savivaldybės veikloje.

¹ „1.7. PRIORITETAS – Efektyvi regioninė politika, regionų plėtra ir vietos savivaldos stiprinimas“

2024 m. Tarnybos atliktas tyrimas parodė, jog dabartinis galiojantis sveikatos apsaugos ministro įsakymu patvirtintas „Lyties tapatumo sutrikimo (transseksualumo) diagnostikos ir gydymo tvarkos aprašas“² (toliau – Aprašas), reglamentuojantis sveikatos priežiūros paslaugų translyčiams asmenims teikimą, turi daug ribotumų – aprašo nuostatos patologizuoja translyčius asmenis, reglamentuoja tik labai nedidelę dalį reikalingų paslaugų, o jo įgyvendinimas kelia daug praktinių iššūkių³. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojame prie 3.2. prioriteto⁴ nuostatų **įtraukti punktą, numatantį aprašo peržiūrėjimą ir tobulinimą**, atsisakant patologizuojančių nuostatų ir tikslinant jį taip, kad translytiškumas nebūtų laikomas sutrikimu ir nebūtų diagnozuojamas; translyčiams asmenims reikalingų paslaugų prieinamumą būtų grindžiamas informuoto sutikimo modeliu, t. y. sudarytų galimybę pacientams (-ėms) patiems (-ioms) priimti sprendimus, bei būtų plečiamas prieinamų sveikatos priežiūros paslaugų sąrašas.

Taip pat siūlome pildyti 3.6.⁵ prioriteto veiksmų sąrašą. Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto baigiamosiose pastabose dėl Lietuvos šeštosios periodinės ataskaitos (21 b dalis)⁶ akcentuojama būtinybė keisti nusistovėjusius socialinius ir kultūrinius lyčių vaidmenų modelius, siekiant naikinti stereotipus, kurie lemia skirtingas vyrų ir moterų atsakomybes bei vaidmenis šeimoje ir visuomenėje. Siekiant kovoti su lyčių stereotipais, yra būtinas nuoseklus ir strateginis požiūris, o mokymo turinys turi didelę įtaką visuomenės supratimui apie lyčių lygybę. Todėl rekomenduojame minėtą Vyriausybės plano prioritetą papildyti atitinkamais veiksmais: **„Užtikrinti mokymo programų, vadovėlių, kitos mokymo medžiagos turinio sistemingą stebėseną ir vertinimą lyčių lygybės ir lygių galimybių integravimo aspektu“**, **„Įtraukti lyčių lygybės principų taikymą ugdymo procese į pedagogų rengimo programas“** ir **„Peržiūrėti Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijas, į jas įtraukiant smurto dėl lyties sąvoką ir skatinti numatyti šio reiškinio atpažinimui ir prevencijai skirtas priemones įgyvendinant Rekomendacijų nuostatas tiek mokyklos, tiek savivaldos lygmeniu“**. Taip pat kadangi ugdymo įstaigose mokytojos (-ai) dažnai yra žmonės, pirmieji galintys pastebėti su lytimi susijusio smurto, priekabiavimo dėl lyties, seksualinio priekabiavimo ar kitokio nepageidaujamo elgesio apraiškas ar rizikas,

² <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a824f0f0141711edb4cae1b158f98ea>

³ https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/09/translyciu-asmenu-padetis-lietuvoje_nacionaline-apzvalga-2024.pdf

⁴ „3.2. PRIORITETAS – Viešojo sveikatos sektoriaus tolygaus paslaugų prieinamumo ir kokybės didinimas“

⁵ „3.6. PRIORITETAS – Lygias galimybes suteikiančio (įtraukiojo) ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo užtikrinimas“

⁶ Baigiamosios pastabos dėl šeštojo Lietuvos periodinio pranešimo. Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas (CEDAW). Priimta septynioliasdešimt ketvirtojoje sesijoje 2019 m. spalio 21 d. lapkričio 8 d.

rekomenduojame Vyriausybės plane **numatyti mokytojų kompetencijų atpažinti ir reaguoti į smurtą lyties pagrindu bei seksualinį priekabiavimą didinimą.**

Nors smurto paplitimo Lietuvos sporte statistikos trūksta, tarptautiniai šaltiniai⁷ skaičiuoja, kad kas trečia sportininkė gali būti susidūrusi su seksualiniu priekabiavimu ar kitokio pobūdžio smurtu sporte. Dažnai sportininkės (-ai) bijo pranešti apie patirtą smurtą ar priekabiavimą dėl galimų neigiamų pasekmių karjerai, baimės dėl reputacijos, seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo normalizavimo, patirčių menkinimo ir pan. Atsižvelgiant į tai, siūlome prie 3.9⁸ prioriteto įtraukti priemonę: **„Parengti aiškius ir veiksmingus kriterijus, prevencijos priemones ir efektyvius pranešimo apie smurtą ar priekabiavimą sporte bei pagalbos teikimo mechanizmus, kurie užtikrintų sportinink(i)ų, trenerių ir kitų sporto sektoriaus dalyvių apsaugą nuo seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo“.**

Tarnybos teisininkų atlikta teisinė analizė⁹ parodė, kad Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija) numato daug aspektų, kurie nėra iki šiol įtvirtinti šalies nacionalinėje teisėje. Šia konvencija numatomas įgyvendinimo stebėsenos mechanizmas, todėl valstybė gali gauti pagalbos ir konkrečių patarimų, kaip pagerinti apsaugą nuo smurto artimoje aplinkoje. LR Konstitucinis teismas taip pat patvirtino, kad Konvencijos nuostatos neprieštarauja LR Konstitucijai. Atsižvelgiant į tai, skatiname į Vyriausybės planą **įtraukti Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimą.**

Vyriausybės plane numatytą 6.5.1. veiksmą¹⁰ rekomenduojame papildyti **tyrimu apie paslaugų prieinamumą nukentėjusiems (-oms) nuo smurto artimoje aplinkoje užsienio kilmės Lietuvos gyventojams (-oms).** 2025 m. Migracijos departamento duomenimis, Lietuvoje gyvena daugiau nei 217 tūkst. užsienio kilmės asmenų. Šią grupę sudaro asmenys su skirtingu teisiniu statusu, įskaitant darbo pagrindu atvykusius (-as) migrantus (-es), pabėgėlius (-es), laikinosios apsaugos gavėjus (-as) ir kt. Tačiau oficiali Lietuvos statistika neskelbia duomenų apie tai, kiek

⁷ https://bjsm.bmj.com/content/48/7/667.1?utm_source=chatgpt.com

⁸ „3.9. PRIORITETAS – Fiziškai aktyvesnė visuomenė ir tvarus aukšto meistriškumo sporto stiprinimas“

⁹ <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/moteru-su-negalia-apsauga-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-1.pdf>

¹⁰ „Efektyvinti apsaugos ir pagalbos prieinamumą asmenims nukentėjusiems nuo smurto, išplečiant specializuotos kompleksinės pagalbos teikimą smurto dėl lyties nusikalstamų veikų atvejais, įtvirtinant sąveikinės diskriminacijos sąvoką ir atsižvelgiant į kelias sąveikaujančias asmens ypatybes pagalbos teikime, taip pat sustiprinti apsaugos, pagalbos bei prevencijos mechanizmus, ypatingą dėmesį skiriant seksualinio ir kibernetinio smurto apraiškoms bei sukurti pagalbos linijų pasiekiamumą Europos Sąjungoje bendrai naudojamu telefono numeriu 116 016“

Lietuvoje gyvenančių užsieniečių kasmet nukenčia nuo smurto artimoje aplinkoje. Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūra¹¹ atkreipia dėmesį, kad pabėgėlės yra pažeidžiamos ne tik dėl savo lyties, bet ir dėl savo teisinio statuso priimančiojoje visuomenėje. Nepaisant to, Lietuvoje iki šiol nebuvo atlikta išsamių tyrimų apie paslaugų prieinamumą ir (ar) jų pritaikymą smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems užsieniečiams. Tokio tyrimo rezultatai padėtų suprasti, kaip užsieniečių teisinis statusas lemia jų prieigą prie pagalbos paslaugų Lietuvoje. Be to, jis atskleistų tiek teises spragas, tiek praktinius sunkumus, kurie riboja į Lietuvą gyventi atvykusių asmenų galimybes gauti reikiamą pagalbą. Remiantis tyrimo išvadomis, būtų galima inicijuoti konkrečius teisės aktų pokyčius, skirtus šiems barjerams šalinti.

Tą patį veiksma taip pat rekomenduojame papildyti **išsamia analize apie valstybės ir savivaldybių mastu teikiamas paslaugas nukentėjusiems nuo smurto artimoje aplinkoje ir šių paslaugų prieinamumą bei pritaikymą asmenims su skirtingomis negaliomis**. 2024 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atlikta apžvalga¹² parodė, kad kad savivaldybių administracijų turimos žinios apie paslaugų prieinamumą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims su negalia neatitinka praktikinių paslaugų teikėjų galimybių tokias paslaugas teikti. 2023 metais rengta apžvalga¹³ parodė, kad tik 14 iš 59 visoje Lietuvoje veikiančių įstaigų, teikiančių laikino apgyvendinimo paslaugas nuo smurto nukentėjusiems asmenimis, gali suteikti paslaugas nepriklausomai nuo moters negalios. Šalia to, 2024-aisiais atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad specialistams (-ėms) daugeliu atvejų sunku pasakyti, ar teikiamos paslaugos išties yra prieinamos ir pritaikytos asmenims su negalia, nes kreipimusi dėl patirto smurto iš žmonių su negalia beveik nėra arba iš viso nėra, tad jų prieinamumas niekuomet nebuvo patikrintas praktikoje. Toks informacijos trūkumas rodo, kad realiai situacijai įvertinti svarbi tikslinga, nuosekli analizė ir paslaugų prieinamumo didinimas.

Rekomenduojame 6.5 prioritetą¹⁴ papildyti atskira priemone – „**Parengti bei patvirtinti Nacionalinę lygybės duomenų strategiją**“. Remiantis Strateginio valdymo įstatymo principais ir Teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatomis, lyčių lygybės, lygių galimybių užtikrinimo ir nediskriminavimo principai yra aktualūs ir turi būti taikomi visose politikos srityse. Vis dėlto,

¹¹ <https://www.unhcr.org/media/unhcr-policy-prevention-risk-mitigation-and-response-gender-based-violence-2020>

¹² <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2024/07/apsauga-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-pries-moteris-su-negalia-lietuvas-savivaldybese.pdf>

¹³ <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/08/Pagalba-moterims-su-negalia-del-smurto-artimoje-aplinkoje-paslaugu-prieinamumas.pdf>

¹⁴ „6.5. PRIORITETAS – Atviros ir pilietišškai aktyvios visuomenės, kurioje užtikrinamos lygios galimybės, stiprinamas nevyriausybinių sektorių, skatinama savanoriystė bei gerinama užsieniečių integracija, stiprinimas“

analizuojant viešai prieinamus statistinius duomenis, teikiamus derinti su tuo susijusius teisės aktus, rengiamus įvairių sričių strateginius planus, finansavimo mechanizmus ar priemones, pastebėtina, kad nėra universalios nuostatos kaupti, analizuoti ir viešinti duomenis atsižvelgiant į lygybės principus. Trūksta ir valstybės vizijos, kaip identifikuojamas statistinių duomenų trūkumas ir kodėl, kaip, kada bei kokie duomenys bus renkami, ypač jei jie susiję su pažeidžiamomis visuomenės grupėmis. Poreikį reguliariai kaupti detalius duomenis pagal lytį pažymi JT CEDAW komitetas, pagal lytį ir kitas dimensijas – įvairios Europos Sąjungos lygmens strategijos (Lyčių lygybės strategija, LGBTIQ+ asmenų lygybės strategija, ES romų strateginis planas, Kovos su rasizmu veiksmų planas). Vieninga valstybinio lygmens lygybės duomenų strategija apibrėžtų aiškias lygybės duomenų kaupimo bei naudojimo gaires ir prisidėtų prie įrodymais grįstos politikos formavimo bei sprendimų priėmimo.

Džiaugiamės, kad Vyriausybės plane yra numatomas „Kovos su antisemitizmu, ksenofobija ar bet kokios kitos formos nesantaikos kurstymu ir žydų gyvenimo puoselėjimo veiksmų plano“ parengimas. Tačiau tuo pat metu norime atkreipti dėmesį, kad planas turėtų apimti ir strategines priemones kovoti su kitomis rasizmo formomis, pavyzdžiui, antičigonizmu ar islamofobija. Skatiname Vyriausybės plane numatyti priemonę, skirtą **strateginio plano kovai su rasizmu parengimą**, numatant jo įgyvendinimui tikslinį finansavimą. Taip pat, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos romų bendruomenė susiduria su ilgametėmis sisteminėmis problemomis ir struktūrine diskriminacija, o romų įtraukties planai dažnai stokoja strateginės vizijos ir tinkamo finansavimo^{15,16}, rekomenduojame šį planą tvirtinti Vyriausybės lygmeniu.

Taip pat pastebėtina, kad socialinė atskirtis ir diskriminacija dažnai yra patiriama sąveikaujant kelioms nelygybės formoms.¹⁷ Pavyzdžiui, translyčių ir nebinarinės lyties tapatybės asmenų pažeidžiamumas yra lemtas ne tik jų lytinės tapatybės ir (ar) lyties raiškos, tačiau ir kitų tapatybės bruožų bei jų sąveikos, taip pat asmenų su negalia pažeidžiamumas yra nulemtas ir kitų tapatybės bruožų sąveikos ypač socioekonominės padėties, (psichikos) sveikatos būklės, lyties, tautybės, amžiaus. Siūlome 6.5.7. Vyriausybės plano punktą¹⁸ pildyti taip, kad planuojant

¹⁵ <https://manoteises.lt/wp-content/uploads/2023/11/Lietuvos-nediskriminavimo-politika-ilgoji-versija.pdf>

¹⁶ <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/-/lithuania-should-better-promote-lgbt-equality-roma-inclusion>

¹⁷ <https://ztcentras.lt/wp-content/uploads/2023/10/Lietuvos-nediskriminavimo-politika.-Zydu-ir-romu-bendruomeniu-atvejai-K.-Rukaite-ir-M.-Guliakaite-Daniseviciene.pdf>

¹⁸ „Patikslinti diskriminacijos pagrindus Lygių galimybių įstatyme ir išplėsti lygybės įstaigos kompetenciją (suteikiant galimybę ginti viešąjį interesą, atstovauti nukentėjusius ir (ar) palaikyti nukentėjusius teismo procese, dalyvauti alternatyviame ginčų sprendime), taip pat efektyvinti apsaugos nuo diskriminacijos mechanizmą, ypatingą dėmesį skiriant pagalbos prieinamumo didinimui ir veiklos viešinimui“

Lygių galimybių įstatymo pakeitimus, jie apimtų ir **daugialypės ir sąveikinės (angl. *intersectional*) diskriminacijos sąvokos įtraukimą į Lygių galimybių įstatymo nuostatas.**

Galiausiai atkreipiame dėmesį, kad nors Vyriausybės programos¹⁹ 458²⁰ ir 459²¹ punktai numato Vyriausybės įsipareigojimą skirti dėmesio kovai su socialine ir institucine LGBTIQ+ asmenų diskriminacija bei prieš šią visuomenės grupę nukreiptus neapykantos nusikaltimus, veiksmų planas jokių su tuo susijusių priemonių nenumato. Visgi pastebėtina, kad 47 proc. Lietuvoje gyvenančių LGBTIQ asmenų per pastaruosius vienerius metus jautėsi diskriminuojami (-os) dėl savo seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės bent vienoje iš 8 gyvenimo sričių²². Tuo tarpu ne vienerius metus iš eilės daugiausia užregistruotų neapykantos nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 170 straipsnį Lietuvoje yra įvykdomi dėl seksualinės orientacijos²³. Tačiau LGBTIQ+ asmenys, susidūrę su diskriminacija ar neapykantos nusikaltimais į atsakingas Lietuvos institucijas kreipiasi retai, nes „netiki, kad kas nors pasikeis“²⁴. Atsižvelgiant į tai, **raginame į Vyriausybės planą įtraukti tikslines priemones, skirtas LGBTIQ+ asmenų lygiateisiškumui ir apsaugai nuo neapykantos nusikaltimų užtikrinti.** Taip pat, raginame **numatyti priemones, kurios užtikrintų tos pačios lyties asmenų šeiminių santykių įtvirtinimą – civilinės sąjungos ar partnerystės instituto priėmimą.** Tokios priemonės reikšmingai prisidėtų prie LGBTIQ asmenų teisių užtikrinimo.

Jei kiltų poreikis šį ar kitus su lygybe ir nediskriminavimu susijusius klausimus aptarti išsamiau, Tarnyba atvira bendradarbiavimui ir sprendimų paieškai. Jei turėtumėte papildomų klausimų, pašome kreiptis į Tarnybos lygių galimybių integravimo grupės vyresniąją patarėją Ievą Laugalytę el. paštu ieva.laugalyte@lygybe.lt.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė

Ieva Laugalytė, tel. 8 5 205 0638, el. p. ieva.laugalyte@lygybe.lt

¹⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d4b57910b89711efbb3fe9794b4a33e2?jfwid=-wdjtcz3j>

²⁰ „458. Skirsime deramą dėmesį kovai su neapykantos nusikaltimais, nukreiptais prieš LGBT asmenis, taip pat su kitomis šių asmenų socialinės ir institucinės diskriminacijos formomis.“

²¹ „459. Vykdydysime šalies europinius įsipareigojimus kovoti su bet kokia diskriminacija dėl lytinės orientacijos.“

²² <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/2024/eu-lgbtiq-survey-iii>

²³ https://vrm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/CPs7qmSh_-I.pdf

²⁴ <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/2024/eu-lgbtiq-survey-iii>